

Nikolaj Dalsgaard:

Haj ær da i sær faks...

- om et speciale fuldt af skældsord

For et par år siden skrev jeg, som led i min grunduddannelse på Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, en opgave med titlen *Vendelbomålet - en uddøende dialekt?* I den forbindelse kom jeg i kontakt med det for mig på daværende tidspunkt ukendte Institut for Jysk Sprog og Kulturforskning. Siden dette første møde har jeg været overbevist om, at det nok blev her, jeg ville skrive mit speciale - men om hvad ?

Da jeg selv stammer fra Vendsyssel og altid har interesseret mig for vendelboernes ejendommelige sprog, lå det lige for, at det måtte blive inden for dette felt, jeg skulle finde et specialeemne. Ud over de formelle krav, der opstilles i Humanistbekendtgørelsen § 15 stk. 1-4, havde jeg et personligt krav til denne opgave: den skulle være underholdende - både at skrive og læse.

Mit kendskab til vendelbomålet sagde mig, at store dele af dialektens mere underholdende elementer var at finde i ordforrådet, nærmere bestemt den del af ordforrådet, der består af skældsord og nedsættende personbetegnelser.

For den uindviede kunne en sådan opgave synes let gjort - skulle disse "tavse" vendelboer være i besiddelse af et vokabularium med skældsord nok til at fylde et helt speciale?

Så afgjort ja: I indsamlingsfasen har jeg indtil videre opbygget en database med ca. 900 skældsord. Hertil kunne lægges mindst det dobbelte antal, som jeg af forskellige årsager har udeladt, (fx skældsord, der blot er ganske få eksempler på i mit kildemateriale, skældsord almindeligt kendt fra rigsmålet samt en lang række sammensatte skældsord af typen *hjabregås* (her er kun *hjabre*- repræsenteret)).

Ikke kun jeg har bemærket, at vendelbomålet er rigt på nedsættende betegnelser. Allerede i 1933 konstaterer S.C. Sortfeldt, at: "Vendelbosproget er usædvanligt rigt paa nedsættende Udtryk om Personer, baade Kvinder og Mænd"¹. Og Arne Espegaard noterer i *Den Lede Bog*², at der i vendelbomålet findes ca. 700 skældsord, der ikke optræder i rigsmålet.

Jeg vil i mit noget specielle studie af det vendsysselske ordforråd hovedsagelig interessere mig for det semantiske aspekt: hvad betyder og hvad betegner det enkelte ord. Jeg vil behandle de hårfine nuancer, der på vendelbomålet ofte er mellem et nedrigt skældsord og et drilsk kælenavn. Det er nemlig ikke altid let at vide, hvor grænsen går: *Hwa er do får i bette kløør*, sagt til en halvvoxen dreng udtrykker en helt anden holdning, end når en voksen, udspekuleret mandsperson omtales som *i lie kløør*.

Mange sådanne nuanceforskelle er naturligvis situationelt betingede. Jeg vil i mit speciale se på, i hvilke situationer de enkelte skældsord og nedsættende betegnelser anvendes, om de er socialt og kulturelt betingede. Hvilke betegnelser er typiske for børn, for kvinder og for mænd? Og hvilke træk er det, man ønsker at udstille?

Herudover vil jeg også betragte skældsordene ud fra et morfologisk aspekt. Hvordan danner vendelboen sine skældsord, hvilke elementer indgår, og fra hvilke områder hentes den sproglige inspiration?

Mine vigtigste redskaber i arbejdet med dette speciale bliver - ud over et par teoretiske værker om kognitiv semantik - min egen sproglige intuition og fornemmelse for vendelbomålet.

For allerede i dette forskræp at leve op til kravet om underholdning, må jeg hellere runde af med et par eksempler på de prædikater, man kan være så (u)heldig at pådrage sig i Vendsyssel.³

Værsgo, damerne først:

En barduhs – en overfed kvinde

En blaerlehk – en der fortæller alt hvad hun ved,

en sladderkælling

En bleer – nedsættende betegnelse for en stor tøs

¹ S.C. Sortfeldt: Vendelbomalet og de jyske Landskabsmaal i *Vendsyssels Tidende* d. 4.-1. 1933.

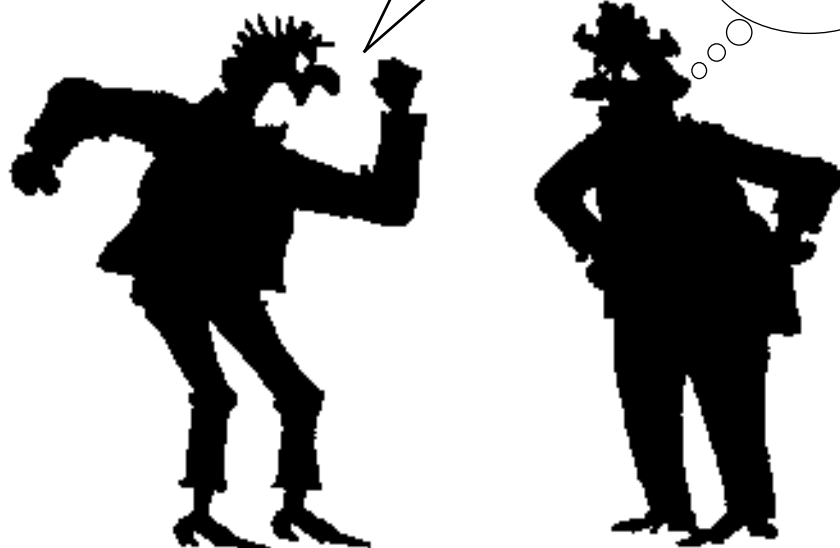
² Arne Espegaard: *Den Lede Bog*, Vendsyssels Tidendes Forlag, 1998.

³ Ordene er indsendt til Institut for Jysk Sprog og Kulturforskning af meddeler Niels Larsen, Mygdal, i 1971.

En blåhs – en fed bredhoftet kvinde
En bommerut – en meget fyldig kvinde
En dåhs – en letfærdig, dum kvinde
Æ fjåljtjer – en kåd, overgiven, uanstændig pige
Æ fjåssel – en uordentligt klædt kvinde
En glentj – indsmigrende, falsk kvinde
En gårmes – et groft, grimt kvindfolk
En hjabber – meget snaksom kvinde
En hjaergohs – en dum, meget snaksom kvinde
En hjå-n – ubehjælpssom kvinde
Æ hyller – et klynkende og jamrende kvindfolk
Æ knæbber – en meget talende kvinde
En kowsel – stor, kluntet kvinde
En må·rp – en sur og tvær, mut kvinde
Æ rassel – et livligt og upålideligt kvindfolk
En ræeb – spinkel og mager kvinde
En skråmp – en mager kvinde, der er stor og kluntet
En slusk – sjusket kvinde
En speltj – en lille, mager kvinde med raske bevægelser
En ståmp – en der træder fast på jorden, en stor kvinde
En trøht – en ung pige, sur, lille og fed
En tråhk – en dum og ubegavet kvinde

Å SÅ SKA DI HA MOTORWEJJ – Å
 SÅ SKA DI HA DJÆR BØØN PAEST
 – HWANT ÆRE DI JØGLER MÆ
 WOR PÆENG?

Sont i
 Gnårp ...

Og så er det herrernes tur:

I bassi – en tyk, meget fed person
I bavs – en tyk, meget fed person
I bous – kort, tyk og kraftig mand
I brekking – brovtende og pralende person
I dings – en sær person
I drønnek – en langsom, doven person
I faes – en underlig, aparte person
I faks – en mærkelig person
I fontus – en aparte og klodset person
I fump – en ubehjælpssom person
I gnårp – en gnaven, misfornøjet person
I hjavs – en person, der laver meget uordentligt arbejde
I hjånk – en bleg og sygelig person
I kisser – en aparte person
I kløvning – en ubehjælpssom, kejtet person
I pog – ubehøvlet, klodset person
I prås – stortalende, brovtende person
I skitting – en forbryderisk person
I skog – tvær og vanskelig person
I slamper – høj, ranglet person
I slog – stor og klodset, tvær person
I tamper – en usædvanlig stor dreng
I traller – en pjaltet person
I tværring – en person, der vil drille og tvære
I vrengel – en person med dårlige ben og gang

Dette var en kort smagsprøve på det vel nok noget specielle projekt, jeg har kastet mig ud i. Om jeg så kommer igennem som *i lie kløvning* eller *i begawwe dōw'l*, det må tiden vise, indtil videre er jeg vist blot *i sær faks*...